

Т.В. Марена

ВПЛИВ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ

У статті виявлено показники оцінки рівня розвитку регіональної фінансово-кредитної інфраструктури. Здійснено компаративний аналіз фінансово-кредитних систем регіонів України на основі оцінки таких чинників як: наявність фінансових, зокрема, банківських інститутів, елементів платіжної інфраструктури, привабливість та обсяги банківських депозитів, доступність та масштаби банківського кредитування. Охарактеризовано вплив кожного чинника на регіональну конкурентоспроможність. Виявлено взаємозв'язок між загальним рівнем розвитку фінансово-кредитної інфраструктури та індексом конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: фінансово-кредитна інфраструктура, конкурентоспроможність регіону, фінансові установи, банківська система, банківські платіжні карти, депозити та кредити, процентна ставка, нерівномірність регіонального розвитку.

Більшість сучасних методик визначення конкурентоспроможності регіонів та національних економік засновані на оцінці комплексу показників соціально-економічного розвитку, у тому числі рівня розвитку фінансово-кредитної системи. Дійсно, розвинена фінансово-кредитна система є важливою умовою економічного зростання регіону, яка забезпечує задоволення фінансових потреб усіх суб'єктів регіональної економіки, ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в межах регіону, підвищення темпів економічного зростання регіону.

Нерівномірність економічного розвитку регіонів України пов'язана із сукупною дією багатьох чинників, одним з яких є диференційований характер розвитку регіональної фінансово-кредитної інфраструктури. У цьому контексті особливого значення набуває оцінка поточного стану фінансово-кредитної складової формування конкурентоспроможності регіонів України, результати якої зможуть використовуватися як основа розробки та реалізації політики вирівнювання рівня розвитку регіональної фінансово-кредитної інфраструктури. Усі вищезазначені питання обумовлюють актуальність теми дослідження.

Наукові дослідження, які присвячені питанням оцінки та підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України, переважно носять комплексний характер. Специфічним аспектам забезпечення регіонів фінансово-кредитною інфраструктурою приділено окрему увагу у відносно невеликій кількості досліджень українських науковців [3,4,7,8,11]. Зважаючи на це, додаткової уваги потребують дослідження конкретних показників, що визначають рівень розвитку фінансово-кредитної складової конкурентоспроможності регіонів.

Метою наукової роботи є конкретизація показників оцінки рівня розвитку регіональної фінансово-кредитної інфраструктури та визначення їх впливу на конкурентоспроможність регіону.

Рівень розвитку фінансово-кредитної складової регіональної конкурентоспроможності може оцінюватися як за наявністю та ефективністю функціонування фінансових інститутів, так і за масштабами та доступністю їх операцій. Кількісний склад регіональної фінансово-кредитної інфраструктури оцінюється чисельністю суб'єктів господарювання, що працюють у фінансовому секторі. За цим показником з великим відривом лідирує м. Київ, загальна кількість суб'єктів фінансової діяльності в якому перевищує 6 тисяч (табл. 1). Велика концентрація фінансових установ спостерігається у Дніпропетровській, Донецькій і Харківській областях (понад 1100-1200 установ у кожній), як провідних ділових центрах країни.

Кількість суб'єктів фінансової діяльності за регіонами України
 у 2001-2012 рр.

Область	2001	2006	2010	2011	2012	Зміна, 2012 до 2001
Вінницька	218	309	337	321	311	+93
Волинська	167	195	215	215	205	+38
Дніпропетровська	699	977	1221	1220	1203	+504
Донецька	873	1131	1206	1219	1203	+330
Житомирська	182	224	220	199	186	+4
Закарпатська	197	235	257	241	218	+21
Запорозька	413	546	617	604	592	+179
Івано-Франківська	205	285	295	286	256	+51
м. Київ	2622	4311	5955	6096	6306	+3684
Київська	259	333	424	434	444	+185
Кіровоградська	159	247	264	254	240	+81
Луганська	511	622	683	654	630	+119
Львівська	547	738	833	821	802	+255
Миколаївська	376	467	492	463	429	+53
Одеська	534	680	774	807	824	+290
Полтавська	330	381	425	402	386	+56
Рівненська	150	195	209	201	188	+38
Сумська	186	266	238	222	200	+14
Тернопільська	187	239	256	242	233	+46
Харківська	765	1076	1222	1203	1171	+406
Херсонська	249	344	367	358	354	+105
Хмельницька	209	290	308	282	265	+56
Черкаська	260	361	411	382	369	+109
Чернівецька	153	209	221	223	199	+46
Чернігівська	190	281	310	278	248	+58
АРК	524	598	653	649	660	+136
м. Севастополь	181	193	216	201	193	+12

Примітка. Складено автором на основі даних [9]

Найбільшим сегментом вітчизняного фінансового сектору, на який припадає понад 90% загальних активів фінансових установ, виступає банківська система. Тому кількісним показником чисельності суб'єктів регіональної фінансово-кредитної інфраструктури є також кількість комерційних банків (або кількість філій банків на 1000 населення), що діють у регіоні. Цей показник визначає рівень конкуренції у банківському секторі, а відтак – вартість та якість надання фінансових послуг, що є показником конкурентоспроможності регіонального фінансового ринку. З іншого боку, зростання кількості філій банків у регіоні свідчить про кращий доступ суб'єктів господарювання до банківських продуктів на основі зниження витрат на банківське обслуговування, що покращує фінансові результати діяльності підприємств. В ідеалі, банківська система регіону має служити каналом припливу інвестицій у ключові галузі промисловості регіону, збільшуючи потенціал їх зростання й забезпечуючи можливості для впровадження інновацій.

В Україні понад 40% підрозділів банків зосереджено у м. Києві (10,6%), Донецькій (8,5%), Дніпропетровській (7,4%), Харківській (6,6%) та Одеській (6,3%) областях (табл. 2). Однак за показником кількості підрозділів банків на душу населення п'ятірка провідних регіонів виглядає дещо інакше: м. Київ, м. Севастополь, АР Крим, Одеська та Черкаська області.

**Забезпеченість регіонів України елементами банківської інфраструктури
 станом на 01.01.2014 р.**

Область	Кількість підрозділів банків	Кількість підрозділів на 1 тис. населення	Кількість платіжних карт в обігу	Кількість банкоматів
Київ	2 045	0,715	11 544 956	5 034
Донецька	1 643	0,378	6 427 308	4 039
Дніпропетровська	1 433	0,435	7 669 801	3 713
Харківська	1 271	0,464	3 789 566	2 293
Одеська	1 223	0,511	3 147 820	2 095
Львівська	1 088	0,428	3 024 465	1 902
АРК	1 013	0,515	2 339 319	1 832
Київська	740	0,429	1 793 767	706
Луганська	733	0,327	2 984 331	1 760
Полтавська	714	0,489	2 183 739	1 461
Запорізька	701	0,394	2 844 631	1 653
Черкаська	644	0,510	1 745 988	985
Миколаївська	566	0,484	1 539 897	1 124
Вінницька	540	0,333	1 940 158	1 179
Чернігівська	496	0,464	1 312 154	766
Закарпатська	463	0,368	1 067 229	757
Сумська	462	0,407	1 670 425	999
Івано-Франківська	449	0,325	1 591 366	885
Хмельницька	423	0,323	1 766 249	984
Херсонська	409	0,381	1 427 435	904
Чернівецька	375	0,413	813 950	594
Рівненська	368	0,318	1 176 742	816
Кіровоградська	359	0,363	1 274 654	813
Житомирська	358	0,283	1 601 002	943
Волинська	345	0,331	1 179 300	785
Тернопільська	285	0,265	1 218 005	776
Севастополь	216	0,560	651 884	552

Примітка. Складено автором на основі даних [1,2]

Додатковим індикатором рівня розвитку фінансово-кредитної системи є рівень розвитку платіжної інфраструктури у регіоні, яка оцінюється на основі кількості випущених у обіг банківських платіжних карт та доступності елементів інфраструктури їх прийняття (банкоматів). За цими показниками лідирують ті ж регіони, що й за кількістю банківських підрозділів.

Наступна група показників, що характеризують рівень розвитку фінансової інфраструктури, пов'язана з масштабами та умовами проведення операцій банками, що обслуговують регіональну економіку. Найбільш доступною є інформація щодо залучених банками депозитів та наданих кредитів. При цьому іноді для оцінки рівня депозитної діяльності комерційних банків використовують відносний показник – відношення депозитів до валового регіонального продукту.

Розмір депозитів є одним з показників, що віддзеркалює рівень заощадження в економіці регіону, а отже – визначає потенційні можливості інвестування та кредитування підприємств. При цьому більш важливим з точки зору фінансування довгострокових інвестиційних проектів є зростання показника довгострокових банківських внесків. Найбільшою активністю депозитної діяльності як фізичних, так і юридичних осіб, характеризуються м. Київ та Київська область, Дніпропетровська, Донецька, Одеська та Харківська області (табл. 3). Крім економічних чинників, це пов'язане з демографічною

ситуацією в цих регіонах: зазначені області є найбільш населеними, що створює кращі умови для зростання депозитів фізичних осіб.

Таблиця 3

**Структура залучених депозитів та наданих кредитів у розрізі регіонів
 станом на 01.01.2014 р., %**

Область	Депозити		Кредити	
	Фізичні особи	Юридичні особи	Фізичні особи	Юридичні особи
Вінницька	1,723	0,736	1,462	0,355
Волинська	1,091	0,522	1,194	0,535
Дніпропетровська	8,684	10,076	7,573	19,934
Донецька	9,729	9,681	7,262	5,690
Житомирська	1,243	0,476	1,294	0,214
Закарпатська	0,885	0,308	1,597	0,164
Запорозька	3,397	1,578	2,476	1,280
Івано-Франківська	1,464	0,498	1,469	0,318
Київська та м. Київ	33,517	53,709	42,144	55,896
Кіровоградська	0,936	0,872	0,914	0,648
Луганська	2,808	1,662	2,171	0,538
Львівська	4,872	1,431	3,412	1,328
Миколаївська	1,704	1,013	1,732	0,834
Одеська	5,364	3,216	6,835	4,340
Полтавська	2,586	2,330	1,658	0,628
Рівненська	1,170	0,378	1,015	0,214
Сумська	1,334	0,545	0,959	0,378
Тернопільська	1,090	2,983	0,796	0,539
Харківська	5,237	3,701	4,736	3,073
Херсонська	1,238	0,412	1,437	0,291
Хмельницька	1,572	0,688	1,533	0,356
Черкаська	1,748	0,816	1,199	0,526
Чернівецька	0,930	0,192	0,956	0,211
Чернігівська	1,275	0,373	0,835	0,377
АРК та м. Севастополь	4,402	1,805	3,340	1,332

Примітка. Складено автором на основі даних [2,5]

Обсяги наданих банками кредитів виступають індикатором рівня кредитування регіональної економіки і показують, наскільки підприємства регіону забезпечені коштами з зовнішніх джерел для розширення діяльності. Зростання обсягів наданих кредитів означає підвищення рівня забезпечення підприємств достатнім обсягом ресурсів для здійснення довгострокових інвестиційних проєктів, модернізації виробництва, підвищення якості продукції. У цьому контексті найбільш активна кредитна діяльність банків спостерігається у тих же регіонах, що лідирують за обсягами депозитів (див. табл. 3). Сектор кредитування юридичних осіб характеризується найвищим ступенем регіональної концентрації: понад 75% кредитів зосереджено у м. Києві, Київській та Дніпропетровській областях.

Не останнє значення для нарощування депозитних та кредитних операцій банків у регіоні має рівень процентних ставок за депозитами та кредитами. Рівень депозитних ставок визначає привабливість вкладання у комерційні банки коштів фізичних та юридичних осіб і виступає чинником, що впливає на обсяги залучених банками депозитів. Крім того, зростання депозитної процентної ставки підвищує зацікавленість підприємств у здійсненні фінансових інвестицій, які є додатковим джерелом отримання прибутку.

Найбільш привабливі умови залучення банками депозитів резидентів склалися у Волинській області, де поточні середньозважені ставки за депозитами перевищують 16% (табл. 4). Найнижчі ставки сформувався у м. Києві та Київській області (7,7%).

Таблиця 4

Процентні ставки комерційних банків за депозитами та кредитами у розрізі регіонів станом на вересень 2014 р., %

Область	Депозити		Кредити	
	Резиденти	Нерезиденти	Резиденти	Нерезиденти
Вінницька	13,7	8,5	19,9	–
Волинська	16,6	6,4	21,3	27,8
Дніпропетровська	10,4	5,8	14,7	4,2
Донецька	13,7	10,7	19,6	30,2
Житомирська	13,7	10,9	21,8	3,3
Закарпатська	11,7	15,5	20,7	30,0
Запорозька	13,4	12,0	16,3	46,8
Івано-Франківська	13,8	10,3	23,0	48,8
Київська та м. Київ	7,7	8,5	14,2	28,4
Кіровоградська	12,9	8,8	20,4	31,7
Луганська	13,6	5,0	21,5	33,2
Львівська	12,8	11,4	20,4	26,9
Миколаївська	11,7	13,8	16,7	27,8
Одеська	12,5	10,7	18,7	64,2
Полтавська	10,4	15,2	19,3	–
Рівненська	11,4	7,7	21,0	–
Сумська	13,8	3,7	21,7	32,2
Тернопільська	10,2	7,8	20,2	–
Харківська	11,9	9,4	19,6	44,3
Херсонська	12,3	15,5	20,2	28,9
Хмельницька	13,7	19,5	20,5	0,5
Черкаська	12,5	6,3	21,1	32,3
Чернівецька	11,9	8,3	23,6	50,0
Чернігівська	13,6	16,7	21,1	73,0
Україна	9,8	9,2	15,5	28,2

Примітка. Складено автором на основі даних [10]

Усі розглянуті вище показники, що характеризують фінансову складову конкурентоспроможності регіону, є стимуляторами (їх зростання за інших рівних умов підвищує рівень конкурентоспроможності). Іншим за характером впливу на регіональну конкурентоспроможність є показник рівня процентних ставок за кредитами, який визначає ступінь доступності кредитних ресурсів для суб'єктів господарювання регіону і виступає у якості дестимулятора. Підвищення процентних ставок за кредитами призводить до згортання кредитування, стримування інвестування коштів, гальмування оновлення та реструктуризації виробництва. Для виробників регіонального продукту це призведе до виходу на сегменти ринку з жорсткою ціновою конкуренцією, вузьким попитом, низькою прибутковістю. У підсумку підвищення кредитних ставок викликає уповільнення темпів економічного зростання регіону. При зниженні кредитного проценту відбувається зменшення витрат виробництва, підвищення віддачі на капітал, що слугуватиме потужним стимулом до інвестування. У підсумку це сприятиме освоєнню потенційних конкурентних переваг та закріпленню регіональних виробників на зовнішніх і внутрішніх ринках.

Найбільш привабливими для позичальників-резидентів є умови кредитування у м. Києві, Київській, Дніпропетровській, Запорізькій та Миколаївській областях (див. табл.

4). Найбільш дорогими є кредити, що надаються банками у Чернівецькій та Івано-Франківській областях. Великий розрив у вартості кредитів, що склався у різних регіонах, пояснюється різним ступенем їх забезпеченості фінансовими ресурсами: у тих областях, де банківські установи залучають набагато менше за обсягом депозитів, незначна пропозиція кредитних ресурсів підвищує їх вартість.

Таким чином, результати оцінки усіх вищерозглянутих показників фінансово-кредитної системи регіонів України показують наявність суттєвих нерівномірностей у розвитку регіональної фінансової інфраструктури, що відповідає загальній тенденції нерівномірного економічного розвитку регіонів. Більшість показників фінансово-кредитної інфраструктури характеризуються високим ступенем регіональної концентрації. Переважна кількість фінансових установ зосереджена у областях, що є промисловими та діловими центрами.

У той же час, явним є тісний взаємозв'язок між показниками розвитку фінансово-кредитної інфраструктури і рівнем конкурентоспроможності регіонів. Так, до першої п'ятірки регіонів України за індексом конкурентоспроможності у 2013 р. увійшли: м. Київ (4,40), Харківська область (4,25), Одеська область (4,18), Донецька область (4,17), Дніпропетровська область (4,15) [6]. Саме у цих регіонах було виявлено найкращий ступінь забезпечення елементами фінансово-кредитної інфраструктури. Відтак, досліджені показники фінансово-кредитної інфраструктури можуть використовуватися при розрахунку індексів регіональної конкурентоспроможності у якості одиничних індикаторів.

Отже, наявною є диспропорційність розподілу елементів фінансово-кредитної інфраструктури в Україні у регіональному розрізі. Пошук шляхів вирівнювання рівнів розвитку фінансово-кредитних систем регіонів як умови підвищення регіональної конкурентоспроможності може стати предметом подальших досліджень у цьому напрямі.

Список використаної літератури

1. Банківська система України: Квартальний огляд Незалежної асоціації банків України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/kvartalnijj-ogljad/95429>.
2. Банківська система України: Щомісячний бюлетень Незалежної асоціації банків України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nabu.com.ua/ukr/analytics/bankivska-sistema-ukrayini/shhomisjachnijj-bjuleten/>
3. Васильєв О.В. Організація функціонування фінансових інституцій регіону / О.В. Васильєв. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. - № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2013_1_8.pdf.
4. Васильєв О.В. Особливості взаємозв'язку між економічним розвитком регіону та його фінансовою інфраструктурою / О.В. Васильєв. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. - № 5(43). С. 123-127.
5. Грошово-кредитна статистика Національного банку України (кредити та депозити). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579.
6. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. – Фонд «Ефективне управління», 2013. – 232 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
7. Козоріз М.А. Механізм управління кредитним потенціалом регіону / М.А. Козоріз, І.С. Музика // Регіональна економіка. – 2012. - №1. – С. 98-106.
8. Могильницька М. Про оцінювання ефективності банківської системи регіону / М. Могильницька, Я. Побурко // Регіональна економіка. – 2005. - №2. – С. 206-213.

9. Регіони України: Статистичний збірник. – У 2-х част., Ч. II. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 801 с.

10. Статистика фінансових ринків Національного банку України (процентні ставки). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44580.

11. Сторонянська І.З. Безпека банківського сектору регіону в умовах сучасних викликів / І.З. Сторонянська, Л.Я. Бенювська // Регіональна економіка. – 2014. – №1(71). – С. 184-186.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2014.

T. V. Marena

FINANCIAL AND CREDIT INFRASTRUCTURE IMPACT ON REGIONAL COMPETITIVENESS

The article identifies indicators for assessing the level of regional financial and credit infrastructure. The level of financial and credit component of regional competitiveness can be assessed both by the presence and efficiency of financial institutions, and by the scope and availability of their operations. Comparative analysis of financial and credit systems of Ukraine's regions is conducted by assessing such factors as the availability of financial, particularly banking institutions, payment infrastructure elements, attractiveness and amount of bank deposits, the availability and extent of bank lending.

The influence of each factor on regional competitiveness is characterized. All the indicators are recognized as promoting factors except for the loan interest rate that is determined as depressing factor. In Ukraine, more than 40% of the banks units and other financial institutions are concentrated in Kyiv, Donetsk, Dnipropetrovsk, Kharkiv and Odessa regions. On the other hand, the most favorable conditions for deposits attraction are formed in Kharkov, Donetsk, Zhytomyr, Ivano-Frankivsk, Sumy and Khmelnytsky regions. Most attractive to resident borrowers are lending terms in Kyiv city, Kyiv, Dnipropetrovsk, Zaporizhia and Mykolaiv regions. The most expensive are loans provided by banks in Chernivtsi and Ivano-Frankivsk regions. A large gap in the value of loans prevailing in different regions is explained by different degree of financial resources availability: in regions where banks attract less deposits, insufficient supply of credit resources increases their value.

Results of the evaluation of all mentioned indicators of Ukraine's regions financial and credit system show significant irregularity in the development of regional financial infrastructure that meets the general trend of irregular regional economic development. Most indicators of financial and credit infrastructure are characterized by a high degree of regional concentration. The overwhelming number of financial institutions is concentrated in regions that are industrial and business centers.

The close relation between the general level of financial and credit infrastructure development and index of regional competitiveness is defined. The first five Ukrainian regions for Competitiveness Index in 2013 included: Kyiv (4.40), Kharkov region (4.25), Odessa region (4.18), Donetsk region (4.17), Dnipropetrovsk region (4.15). In these regions the highest level of financial and credit infrastructure elements providing is found. They are the areas of concentration of banks, other financial institutions, bank payment cards ATMs. Therefore, the studied indicators of financial and credit infrastructure may be used as indicators in the calculation of indices of regional competitiveness.

Key words: financial and credit infrastructure, regional competitiveness, financial institutions, banking system, bank payment cards, deposits and loans, interest rate, regional development irregularity.